

Bu insanları tanıyın

Əvvəli ötən sayımızda

-Roza xanım, heç həyat yoldaşı Firidun bəy Köçərlidən danışındı?

-Danışındı nədi, ay oğul. Deynən heç dilindən düşərdimi onun adı. Nəyə el atırdın, deyirdi, Firidun bəyin yadigarlığı. Nədən danışındı, deyirdi, Firidun bəy belə deyordi. İlahi, insanların insana nə boyda məhəbbəti, nə ülvi sevgisi olarmış.

Gümüş qabın içinde yumurta boyda lə'lə vardi. Pəncərənin pərdələrini saldırır, qapını da bağlatdırardı. Otaq tam qaranlıq olanda gümüş qabın ağızını açardı. Lə'lin işığında Qur'an oxuyardı.

Evde Firidun bəyin gümüş qasığını, biçağını, lampasını və nəlbekisini də ayrıca saxlayırdı. Qızıldan papiros qabı vardi, üstündə "Firidun bay Köçəri" yazılmışdı. Çökisi dörd yüz əlli qram idi.

Evimizdə onun ən çox əzizlədiyi, ağlaya-ağlaya vərəqləyib baxdığı bir böyük albom da vardi. Mən onu zorla yerdən qaldırdım. Üstündə rusca gümüşdən iri hərflərlə "F.K." yazılmışdı. Onu 1895-ci il oktyabrın 23-də İrəvan gimnaziyasının müdavimləri Firidun bəyə avtoqrafla hədiyyə vermişdilər. Orada Firidun bəyin çörəkəni geyimdə, Badisəba xanımıla, qohumları ilə, qardaşları İsmayıllı və Məmmədağa Vəkilovla, tələbələrlə, Şuşada, Qori və Tiflisdə çəkilmiş çoxlu fotosəkilləri saxlanıldı. Axi, Firidun bəy on il İrəvan gimnaziyasında tərbiyəçi-müəllim işləmişdi.

Badisəba ana Firidun bəyin iki dəst palterini saxlayırdı. Bir dəsti çerkəzi formada, o birisi isə kostyum idi. Corabına kimi yuyub-ütüleyib sandığa yığmışdı. Deyirdi ki, Firidun mütləq gələcək, o məni tək-tənha yetim qoymaz. Firidun bəy ölüsi adam deyil. Hər axşam ona Qur'an oxuyardı. Əziz gündə, aşurada halva bişirib, uşaqlara paylayardı. Amma de-

mirdi ki, halva Firidun bəyə görə bişirilib. Ehtiyat edirdi. Gözü yolda, qulağı səsdə idi... Bir dəfə soruşdum ana, Fi-

aydan arı, sudan duru bir insan idi" - deyib, yanıb-yaxılardı.

Bir gün mənə dedi ki, get, Fərhad bəyi çağır gəlsin bizo. Fərhad bəyə dedi ki, gərək sən mənim xətrimə Şuşaya gedəsən. Mənə xəbər çatıb ki, övladımız olmadığına görə Firidun bəy vaxtı Şuşada məndən gizlin evlənibmiş. Deyirlər bir oğlu qalıb. Onu dəqiqləşdir, qayıt. Sonra özüm gedib o oğlanı götürəcəm. Qoy gəlsin, yurduna iyə dursun, axta o, Firidun bəyin yadigarı. Mənim üçün çox əzizdi. Sonra ona Firidun bəyin Şuşadakı qohumlarının adlarını verdi. Bir neçə şuşalı ağsaqqal, ağbirçək adı çəkib tapşırı ki, onlarla görüş, soruş, onlar mütləq bilərlər, təniyarlar Firidun bəyin oğlunu.

Bir həftədən sonra Şuşadan

sitetdə müdafiə edəcəkdir. Bu, yəqin ki, Firidun bəyin yadigarıdır. Gedib oğlunu axtaracam,

olun ki, onun xatırəsini yaşadırsınız. Bayaqdan fikir verirəm nəvələrinizdən heç birini "Badisəba" - deyə çağırırmıslı.

Roza xanım ovündəki gül-lü dəsmalla göz yaşlarını silib, qəddini düzəldti. Ötkəm və məqrur səslə:

-Anamın adını heç bir nə-vəmə qoymaram. Ona görə yox ki, nəvələrim ona layiq deyillər. Bəlkə də layiqdirlər. Amma o adı, o insani, Badisəba anamı qəlbimdə, varlığında yaşadıram, yaşadıcam.

-Roza xanım, bəs toyunu necə, Badisəba ana gördümü, sizin xoşbəxtliyinizin şahidi oldumu?

-On altı yaşımda tamam olan-də dedi ki, səni ərə verəcəm. Mən özüm də on altı yaşımda Firidun bəylə ailə qurmuşam. O, qardaşlarım - İsmayıllı, Məmmədağa ilə seminariyada birgə oxumuşdu. Bir dəfə qış tötilində Salahliya gələndə məni görüb bəyənmişdi. -Ana, -dedim, mən Bakıya oxumağa getmək istəyirəm. -Buraxma-ram,-dedi, gözəl-göyçək qız-san, səni götürüb qaçırdılar, mən tək-tənha qalarım, mənə də yazığın gəlsin. Qonşumuz Teymur yaxşı cavandı, əxlaqlı oğlandı. Onun da taleyi səninkinə oxşayır, o da bəy nəslindəndi, atasını bolşeviklər həbs edib gulləyiblər. Fərhad bəy kimi ağıllı qohumu var. Baş-başa verib, xoşbəxt yaşayarsınız. Bilərəm ki, səni xoşbəxt elədim, arxayıñ olərom. Anam məni Teymura ərə verdi. Toydan bir neçə gün sonra Bakıya getməyə hazırlaşdı. Dedi ki, gedirəm Bakıya, pensiyaya çı-xıb, qayıdır gələcəm, ev ala-cam. Sən, mən, Teymur birgə yaşayarıq.

Qatarda gedəndə ona bərk soyuq dəyir, xəstələnir. Dörd gün sonra telegram aldım. Yازırıdı ki, tə'cili gəl. Dərhal yola düşdüm. Son nəfəsinə çat-dım...

Şəmistan NƏZİRLİ

P.S. Məqalədə verilmiş səkillər ilk dəfədir ki, çap olunur.

**Badisəba xanım
Köçərlili -Vəkilova**

**Roza Həsimova
(Badisəba xanımın qızı)
Şəki, 1956-ci il**

BADISƏBA ANANIN ÜNVANI

ridun bəyi niyə tutublar ki?

-Biləmmədik, ay bala, 1920-ci il mayın 31-də axşam-üstü gəlib apardılar. Soruşdum ki, hara aparırsınız. Dedilər ki, tezliklə qayida-qayadır. O gedən oludu...

Cox vaxt çar-payıdan düşüb, yerdə yatardı. Çarpayı boş ola-ola niyə yerdə yatırsan, ay ana? - deyə soruşanda cavab verərdi ki, Firidun bəy kimi can torpaqda yatsın, mən çarpa-yıda... Bilirdi, çox yaxşı bilirdi ki, Firidun bəyi bolşevik-dəşnəklər 1920-ci ilin iyundan Gəncə-də gulləyiblər. Amma yenə ümidiyi üzmürdü.

"Axi onun günahı nəydi? O,

qayıdan Fərhad bəy şad xəbər gətirə bilmədi. Anam çox mo'yus oldu.

Əllinci illər idı, dəqiq illi yadimdə deyil.

Yuxarıda soldan sağa: Mirvarid Dilbazi, Badisəba Köçərlili,

Yaqut Dilbazi,

Aşağıda soldan sağa: Pəri xanım Paşayeva, Fatma xanım

Vəkilova.

universitetdə olar, onu tapmaq asandı.

İlahi, anam necə sevinirdi. Onun qəddi-qaməti, düzəlmüşdi, üzü sevinc işığı ilə dolu idı.

Onun se-vincdolu, şən vüqarı indi də gözümüz qaba-ğındı. Elə bil ilk görüşə gedən cavan qız uşağı idı.

Amma üç-dörd gün sonra qayıdan Badisəba anam qanadı qırılmış quşa bənzəyirdi. Durub-otrub Qazax ləh-cəsində yana-yana deyirdi:

-Ay Firidun bəy, a evi yixil-mışın oğlu, bu

qədər də uzaq səfər olarmı?...

-Roza xanım, şahid oldum ki, Badisəba anaya hüdudsuz məhəbbətiniz var. Şübhəsiz ki, o da sizə az qayğı göstərməyib, o çətin, ağır usaqlıq illərinizdə sizə ana əvəzi olub. Cox sağ